

АКРЕДИТИВНА ФОРМА РОЗРАХУНКІВ ЯК СПОСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ В УКРАЇНІ

Анотація. У даній статті розглянуто порядок розрахунків акредитивами, їх сутність, характерні ознаки, правове регулювання та види, відображення облікових операцій із акредитивами на рахунках банку і переваги використання такої форми розрахунків як для платника, так і для одержувача товарів та послуг.

Аннотация. В данной статье рассмотрен порядок расчетов аккредитивами, их сущность, характерные признаки, правовое регулирование и виды, отражение учетных операций с аккредитивами на счетах банка и преимущества использования такой формы расчетов как для плательщика, так и для получателя товаров и услуг.

Annotation. This article deals with the calculation by letters of credit, their essence, features, regulation, and species, reflecting accounting operations with letters of credit from banks and the advantages of using this form of payment for both the payer and the recipient of goods and services.

Ключові слова: акредитив, безготівкові розрахунки, бенефіціар, банк-емітент, платіжне доручення.

На сьогодні акредитив є дієвим та гнучким інструментом забезпечення платежів. У ділових зв'язках застосування акредитива є переважно попередньою умовою для здійснення господарських операцій. Застосування акредитивної форми розрахунків у системі безготівкових розрахунків дає можливість банкам отримувати додаткові доходи від цих операцій. У зв'язку з цим важливим є дослідження теоретичних, практичних питань та узагальнення банківської практики роботи з акредитивами.

Українські та російські вчені-економісти, такі, як Шевченко Я. М., Мороз А. М., Калина А. В., Лаврушин О. І., висвітлили окремі питання сутності та механізму проведення розрахунків за акредитивами. Проте теоретично-правові аспекти акредитивної форми безготівкових розрахунків були недостатньо розглянуті в їх роботах.

Метою даного дослідження є розгляд акредитивної форми розрахунку як засобу забезпечення виконання договірних зобов'язань.

Завдання дослідження полягає у висвітленні сутності операцій із використанням акредитивної форми розрахунків, систематизуванні теоретичної інформації щодо роботи з акредитивами українських банків, визначення особливостей обліку операцій банку за акредитивною формою розрахунків.

Об'єктом дослідження виступають операції банку з акредитивами в системі безготівкових розрахунків.

Предмет дослідження – облікові процеси щодо операцій банку за акредитивами.

Правове регулювання розрахунків акредитивами здійснюється згідно з нормами гл. 74 Цивільного кодексу України [1], відповідно до Інструкції про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті, затвердженої Постановою Правління Національного банку України № 22 від 21.01.2004 р. з останніми змінами та доповненнями від 15.05.2009 р. [2]. Відповідно до Інструкції, акредитив – це договір, що містить зобов'язання банку-емітента, за яким цей банк за дорученням клієнта (заявника акредитива) або від свого імені проти документів, які відповідають умовам акредитива, зобов'язаний виконати платіж на користь бенефіціара або доручає іншому (виконуючому) банку здійснити цей платіж.

У процесі здійснення операцій за акредитивом беруть участь: заявник акредитива, банк-емітент, бенефіціар, виконавчий банк. У таких операціях всі учасники мають справу з документами, а не з товарами та послугами, з якими можуть бути пов'язані ці документи.

Банк-емітент відкриває такі види акредитивів:

1) покритий – акредитив для здійснення платежів, за якого завчасно бронюються кошти платника в повній сумі на окремому рахунку в банку-емітенті або виконавчому банку;

2) непокритий – акредитив, оплата за яким у разі тимчасової відсутності коштів на рахунку платника гарантується банком-емітентом за рахунок банківського кредиту.

Акредитиви бувають відкличними та невідкличними. На кожному акредитиві це має бути зазначено. У разі відсутності такої вказівки акредитив вважається невідкличним;

3) відкличний акредитив – акредитив, який може бути змінений або анульований банком-емітентом без попереднього погодження з бенефіціаром (наприклад, у разі недотримання умов, передбачених договором, дострокової відмови банку-емітента від гарантування платежів за акредитивом);

4) невідкличний акредитив – акредитив, який може бути змінений або анульований тільки за згодою бенефіціара, на користь якого він був відкритий [3].

Акредитив характеризується такими ознаками: акредитив є правочином, відокремленим від договору, який встановлює такий вид розрахунків; акредитив є грошовим зобов'язанням, виконання якого здійснюється банком на

(бенефіціарію) після подання останнім товаророзпорядчих документів (комерційних документів, які підтверджують виконання зобов'язання за господарським контрактом) [3]. Застосовується акредитивна форма в розрахунках, коли контрагенти хочуть забезпечити собі гарантію відповідно до постачання продукції та оплати поставленої продукції. Форма та спосіб розрахунків між контрагентами зазначається в одному із пунктів угоди (контракту) про постачання товарів, робіт чи послуг. Укладання цього договору здійснюється шляхом подання клієнтом до банку-емітента заяви про відкриття акредитива (оферта), яка подається у кількості, встановленій банківськими правилами, та її акцепту банком-емітентом, який здійснюється шляхом відкриття акредитива. Контрагенти, які обирають акредитивну форму розрахунків, передають виконання цих платежів банку-емітента платника та банку-одержувача. Як і під час розрахунків чеками, сума акредитива на певний період відволікається з обігу у платника, оскільки депонується на окремому аналітичному рахунку "Розрахунки акредитивами". Кожний акредитив призначається для розрахунків тільки з одним бенефіціаром і не може бути переадресований.

Акредитив вважається відкритим після того, як здійснено відповідні бухгалтерські записи за рахунками та надіслано повідомлення про відкриття та умови акредитива бенефіціару. Дата виконання платіжних доручень, наданих разом із заявою на акредитив, і дата повідомлення бенефіціару мають збігатися.

Слід розглянути поетапно в господарській практиці розрахунки за акредитивом. Покупець-платник подає заяву своєму банку на відкриття акредитива. Банк заявника акредитива (емітент) прийняту до виконання заяву враховує на позабалансовому рахунку 9802 "Акредитиви до оплати" і перераховує гроші з поточного рахунку в банк постачальника бухгалтерським проведенням:

Д-т 2600 "Поточні рахунки суб'єктів господарської діяльності" (покупця);

К-т 1200 "Кореспондентський рахунок у Національному банку України".

Заява на акредитив отримується банком постачальника, одержані гроші зараховуються на рахунок 2602 "Кошти в розрахунках суб'єктів господарської діяльності" (рахунок "Розрахунки акредитивами") бухгалтерським проведенням:

Д-т 1200 "Кореспондентський рахунок у Національному банку України";

К-т 2602 "Кошти в розрахунках суб'єктів господарської діяльності", рахунок "Розрахунки акредитивами".

Постачальник після одержання повідомлення від банку про надходження акредитива відвантажує товар і передає реєстри рахунків та транспортні документи у свій банк. Банк постачальника перевіряє документи останнього на відповідність умовам, передбаченим акредитивом, сплачує їх і надає виписку з рахунку:

Д-т 2602 "Кошти в розрахунках суб'єктів господарської діяльності", рахунок "Розрахунки акредитивами";

К-т 2600 "Поточні рахунки суб'єктів господарської діяльності" (постачальника).

Банк постачальника повідомляє банк покупця про проведений платіж. Банк покупця, одержавши повідомлення, списує суму акредитива на зменшення позабалансового рахунку 9802 "Акредитиви до оплати". У випадку відкриття непокритого акредитива (про це у заяві в рядку "вид акредитива" має бути додатковий запис "гарантований") банк-емітент (банк покупця) враховує це за дебетом позабалансового рахунку 9122 "Непокриті акредитиви". Банк постачальника, одержавши про це повідомлення, враховує такий акредитив за дебетом позабалансового рахунку 9802 "Акредитиви до оплати", окремо від депонованих. Надалі, після відвантаження постачальником продукції, товару, робіт, послуг і подання відвантажувальних документів своєму банку, здійснюються облікові операції оплати і перерахування коштів за методикою і в послідовності, як під час розрахунків покритими акредитивами, якщо на день надходження документів на поточному рахунку заявника акредитива є наявні кошти, або за методикою кредитної операції в разі реалізації банківської гарантії [4].

Строк дії акредитива в банку-емітенті встановлюється покупцем у межах 15 днів із дня відкриття, не враховуючи нормативного терміну проходження документів спецзв'язком між банками.

Можна зауважити, що акредитив вважається найнадійнішою формою розрахунків для бенефіціара [5]. Правовий режим акредитива нівелює потенційну недобросовісність сторони покупця щодо фактичної оплати після укладання контракту, оскільки фінансові ресурси покупця в частині вартості контракту юридично переходять під забезпечення акредитива і, з іншого боку, обмеження в термінах цієї форми розрахунків стимулює виконання зобов'язання зі сторони постачальника. Адже в разі непостачання (недопостачання) товару гроші в обов'язковому порядку будуть повернені покупцеві.

Будь-яка форма розрахунків, окрім акредитивної, надає переваги і зменшує господарські ризики тільки одного із контрагентів за господарськими зобов'язаннями, натомість акредитивна форма розрахунків розподіляє та мінімізує господарські ризики як платника (покупця), так і одержувача (постачальника) в разі невиконання чи неналежного виконання договірних зобов'язань, а отже, в акредитивній формі розрахунків присутні ті ж самі забезпечувальні ознаки, що і в усталених способах (видах) забезпечення виконання зобов'язань.

Перспективним напрямом досліджень може бути розвиток та вдосконалення акредитивної форми розрахунку. Перш за все, це конкретизація окремих нормативних положень щодо використання акредитивної форми розрахунку, тому що законодавство допускає різні варіанти побудови відносин і, в разі виникнення спірної ситуації, контрагент посилається на ті законодавчі норми, які підтверджують його правоту і є більш вигідними для нього.

Наук. керівн. Глебова Н. В.

Література: 1. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>. 2. Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0377-04>. 3. ЦК України: науково-практичний коментар / за заг. ред. Я. М. Шевченко. – К. : ІнЮре, 2009. – 894 с. 4. Мороз А. М. Банківські операції : монографія / А. М. Мороз. – К. : КНЕУ, 2005. – 383 с. 5. Цивільне право : практикум / за заг. ред. Р. А. Майданика, Н. С. Кузнецової, О. В. Дзери. – [2-ге вид., перероб. та доп.] – К. : Всеукраїнська асоціація видавництва "Правова єдність", 2009. – 751 с.